

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy Jana Filipa, soudce zpravodaje Jaroslava Fenyka a soudce Radovana Suchánka o ústavní stížnosti stěžovatelky **MUDr. Mgr. M. O., Ph.D.**, zastoupené Mgr. Danielem Marouškem, advokátem se sídlem Lumírova 445/5, Praha 2, proti rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 17. srpna 2016, č. j. 21 Cdo 1320/2015-191, a proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 3. září 2014, č. j. 23 Co 302/2014-149, za účasti **Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze** a vedlejšího účastníka **Arcibiskupství pražského**, sídlem Hradčanské náměstí 54/16, Praha 1 – Hradčany, zastoupeného JUDr. Michalem Pacovským, advokátem se sídlem Čelakovského sady 433/10, Praha 2, takto:

I. Rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 17. srpna 2016, č. j. 21 Cdo 1320/2015-191, rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 3. září 2014, č. j. 23 Co 302/2014-149, a řízeními předcházejícími jejich vydání bylo porušeno právo stěžovatelky na přístup k soudu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a stěžovatelčina svoboda vyznání zaručená čl. 15 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 9 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění:

I. Vymezení předmětu řízení

1. Ústavní stížností doručenou Ústavnímu soudu dne 31. 10. 2016 se stěžovatelka domáhala zrušení v záhlaví vymezených rozhodnutí s tvrzením, že jimi došlo k porušení jejích základních práv zaručených čl. 36 a násl. Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a z tohoto důvodu navrhla Ústavnímu soudu, aby napadená rozhodnutí zrušil.

II. Posouzení splnění procesních předpokladů řízení

2. Ústavní stížnost byla doručena Ústavnímu soudu včas, osobou oprávněnou a řádně zastoupenou advokátem, předcházelo jí vyčerpání všech procesních prostředků, které zákon stěžovatelce k ochraně jejích práv poskytuje, a tedy splňuje všechny procesní předpoklady stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“).

III. Rekapitulace skutkového stavu a procesního vývoje

3. Stěžovatelka s vedlejším účastníkem uzavřela dne 26. 9. 2002 pracovní smlouvu (dále jen „pracovní smlouva“), podle níž pro vedlejšího účastníka vykonávala funkci pastorační asistentky. Této pracovní smlouvě předcházela dohoda o pracovní činnosti ze dne 2. 1. 1998 s vymezením pracovní činnosti „pomocník v pastoraci“ a jednostranné ustanovení pastorační asistentkou ze dne 29. 1. 1998 arcibiskupem Miloslavem kardinálem Vlkem. Pracovní smlouva byla uzavřena na dobu určitou jednoho roku, následně byla dodatkem dvakrát prodloužena na dobu určitou a dalším dodatkem ze dne 21. 9. 2004 na dobu neurčitou. Listinou ze dne 29. 12. 2006 generální vikář Arcibiskupství pražského jednostranně změnil ustanovení stěžovatelky do funkce pastorační asistentky na ustanovení samostatnou pastorační asistentkou. Následně dal vedlejší účastník opakovaně stěžovatelce výpověď z pracovního poměru, přičemž stěžovatelka se vždy domohla určení její neplatnosti soudem, a to až do řízení, z nějž vzešla napadená rozhodnutí.

4. Ta byla vydána v průběhu řízení před obecnými soudy, v němž se stěžovatelka jako žalobkyně domáhala určení neplatnosti výpovědi z pracovního poměru, kterou jí jako zaměstnankyni dalo 14. 8. 2012 Arcibiskupství pražské (dále jen „vedlejší účastník“) z důvodu dle ustanovení § 52 písm. c) zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákoník práce“), jakožto zaměstnavatel. Stěžovatelka v nalézacím řízení tvrdila, že výpovědní důvod nebyl v jejím případě naplněn, a předkládala důkazní návrhy na podporu tohoto tvrzení.

5. Vedlejší účastník toto tvrzení rozporoval a předkládal důkazy je vyvracející, a ačkoliv ve svém prvním vyjádření ve věci nevznesl námitku věcné ani místní nepřislušnosti, v průběhu řízení opakovaně namítal, že soud nemá k rozhodnutí tohoto sporu pravomoc dle § 7 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „občanský soudní řád“), neboť vztah mezi stěžovatelkou a vedlejším účastníkem je na základě čl. 16 odst. 2 Listiny vyloučen ze soudního přezkumu. Obvodní soud pro Prahu 1 stěžovatelce rozsudkem ze dne 4. 11. 2013 vyhověl, neboť určil, že výpověď je neplatná, a uložil vedlejšímu účastníkovi povinnost zaplatit stěžovatelce náhradu nákladů řízení. Námitku nedostatku pravomoci vypořádal tak, že tato je zjevně účelová, neboť vedlejší účastník ji vznesl až v průběhu řízení, navíc nešlo o první spor o neplatnost výpovědi dané vedleším účastníkem stěžovatelce, a v těchto dřívějších sporech vedlejší účastník námitku rovněž neuplatňoval a ani nepodal opravný prostředek.

6. Proti tomuto rozsudku se vedlejší účastník odvolal. Ve svém odvolání brojil jak proti závěru o nenaplnění výpovědního důvodu dle § 52 písm. c) zákoníku práce, tak opětovně vznesl námitku nedostatku pravomoci soudu. Jeho odvolání Městský soud v Praze (dále jen „odvolací soud“) vyhověl svým v záhlaví vymezeným rozsudkem, jímž žalobu zamítl. Své rozhodnutí odůvodnil tím, že námitka nedostatku pravomoci je důvodná, neboť stěžovatelka pro vedlejšího účastníka vykonávala duchovenskou činnost, a tedy nebyla ve vztahu k němu v pracovním poměru, nýbrž ve služebním poměru duchovního. Zánik takového služebního poměru spadá pak dle odvolacího soudu do sféry vnitřní autonomie církve dle čl. 16 odst. 2 Listiny. Stěžovatelka se s tímto závěrem nespokojila a proti tomuto rozsudku odvolacího soudu podala dovolání. To však Nejvyšší soud odmítl s odůvodněním, že i kdyby stěžovatelka nebyla ve služebním poměru duchovního, její právní vztah k vedlejšímu účastníkovi by stejně

vzhledem k obsahu její činnosti spadal do vnitřní autonomie Církve římskokatolické. Stěžovatelka proto proti oběma v záhlaví specifikovaným rozhodnutím obecných soudů podala ústavní stížnost.

IV. Argumentace stěžovatelky a vyjádření účastníků řízení a vedlejšího účastníka řízení

7. Stěžovatelka v ústavní stížnosti tvrdí, že napadenými rozhodnutími bylo porušeno její základní právo na soudní ochranu, zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny, neboť obecné soudy se, zjednodušeně řečeno, odmítly zabývat podstatou věci s odkazem na nedostatek své pravomoci, ačkoliv tuto pravomoc měly. Stěžovatelka na podporu této teze snáší několik dílčích argumentů: 1) stěžovatelka není duchovním ve smyslu čl. 16 odst. 2 Listiny; 2) obecné soudy i sám vedlejší účastník k ní v předcházejících řízeních ve skutkově obdobných věcech nepřistupovali jako k duchovní; 3) stěžovatelka nikdy svobodně nevstoupila do služebního poměru duchovního; 4) základní dokument Církve římskokatolické (dále jen „základní dokument“, nebude-li uvedeno jinak) vymezil pojem duchovního až v roce 2006, tedy až v průběhu právního vztahu mezi stěžovatelkou a vedlejším účastníkem; 5) ve střetu kolektivního práva na autonomii církvi a náboženských společností a individuálního práva na soudní ochranu převažuje toto individuální právo. Konkrétně stěžovatelka rozvíjí své argumenty následovně:

8. Ad 1) stěžovatelka kategoricky nesouhlasí s tím, že by byla „duchovním“, na nějž by se vztahovala výjimka z pravomoci obecných soudů. Namítá, že zařazení „ostatních osob vykonávajících duchovenské služby“ do čl. X bod 2. základního dokumentu, vymezujícího označení „duchovních“, je v rozporu s kanonickým právem. Uvádí, že dle kanonického práva se, zjednodušeně řečeno, členové církve dělí na laiky a duchovní, přičemž duchovními jsou pouze ti, kdož přijali svátost svěcení, již stěžovatelka nepřijala a jako žena, manželka a matka ji ani přijmout nemohla. Nikdy se proto nemohla stát duchovní Církve římskokatolické a formulace základního dokumentu na tom ničeho nemůže změnit.

9. Ad 2) stěžovatelka upozorňuje na skutečnost, že vedlejší účastník s ní vždy právně jednal jako zaměstnavatel se zaměstnancem, uzavíral s ní pracovněprávní smlouvy, dal jí výpověď z pracovního poměru atd., přičemž v několika obdobných předchozích soudních řízeních před obecnými soudy o určení neplatnosti výpovědi dané vedlejším účastníkem stěžovatelce se dovození pravomoci obecných soudů nijak nebránil. Vedlejší účastník v jednom z těchto řízení dokonce uznal za nesporné, že stěžovatelka je vůči němu v pracovněprávním vztahu, založeném pracovní smlouvou. V průběhu jeho trvání pak vedlejší účastník neučinil nic, co by tento vztah bylo způsobilé změnit na služební poměr duchovního.

10. Ad 3) stěžovatelka poukazuje na to, že dle kanonického práva má každý křesťan právo si bez jakéhokoliv donucení zvolit svůj životní stav, a tedy ke vzniku služebního poměru duchovního se vyžaduje souhlas dotyčné osoby. K tomu připomíná, že stejné požadavky předepisuje i český právní řád, zejména § 2 odst. 4 zákona č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církvi a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech), ve znění pozdějších předpisů. Stěžovatelka však nikdy se vznikem svého údajného služebního poměru duchovního nesouhlasila, neboť s vedlejším účastníkem uzavřela toliko pracovněprávní smlouvu, a tedy měla za to, že mezi nimi vznikl pracovní poměr. Stěžovatelka připomněla závěr usnesení Nejvyššího soudu sp.

zn. 20 Cdo 1487/2003, podle nějž je vyloučení soudního přezkumu ukončení služebního poměru duchovního ospravedlněno právě zejména tím, že se založením tohoto poměru dotyčný duchovní dává souhlas, a tedy se i dobrovolně a dopředu vzdává svých práv, která by mu jinak náležela, uzavřel-li by pracovněprávní poměr.

11. Ad 4) stěžovatelka namítá, že základní dokument, obsahující v čl. X bod 2 mezi označeními „*duchovních*“ i ostatní osoby vykonávající duchovenské služby, vznikl až v roce 2006, přičemž stěžovatelka byla v pracovněprávním vztahu k vedlejšímu účastníkovi již řadu let předtím.

12. Ad 5) stěžovatelka argumentuje tím, že v nynějším případě proti sobě stojí základní právo církve na vnitřní autonomii dle čl. 16 odst. 2 Listiny a základní právo stěžovatelky na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny. Stěžovatelka pak podrobně argumentuje pro závěr, že tento střet je nutno vyřešit ve prospěch jejího základního práva, neboť toto má individuální povahu a v dané věci převáží nad základním právem církve, které má povahu kolektivní.

13. Ústavní soud si vyžádal vyjádření účastníků a vedlejšího účastníka a rovněž spisový materiál. Z nich zjistil následující:

14. Odvolací soud odkázal ve svém vyjádření pouze stručně na odůvodnění svého napadeného rozsudku, nad jehož rámec žádné nové informace neuvedl. Obdobně učinil i Nejvyšší soud.

15. Vedlejší účastník uvedl, že pro rozhodnutí obecných soudů bylo nerozhodné, jak je pojem „*duchovní*“ vykládán vnitřními předpisy Církve římskokatolické, neboť tyto předpisy obecné soudy nejsou oprávněny vykládat. Církve a náboženské společnosti požívají totiž na základě čl. 16 odst. 2 Listiny širokou autonomii ve správě svých vnitřních věcí, přičemž přijímání pastoračních asistentů a ukončování jejich poměrů k církvi je neoddělitelně spjata s otázkami vyznávání víry a organizace náboženského společenství, které jsou součástí této vnitřní autonomie. Vedlejší účastník rovněž přiblížil postavení a úkoly pastoračních asistentů a na základě tohoto rozboru dospěl k závěru, že činnost stěžovatelky coby pastorační asistentky měla výlučně duchovní rozměr. Zdůraznil rovněž ochranu vnitřní autonomie církvi a náboženských společností dle mezinárodněprávních dokumentů a s oporou o judikát Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 702/2007 konkludoval, že původní spor mezi stěžovatelkou a vedlejším účastníkem se nacházel mimo pravomoc obecných soudů.

16. Jelikož vyjádření vedlejšího účastníka obsahovalo novou argumentaci ve věci samé, zaslal je Ústavní soud stěžovatelce, aby na ně mohla reagovat. Stěžovatelka tohoto práva využila. Ve svém dalším vyjádření kategoricky odmítla výklad pojmu „*duchovní*“ v podmínkách Církve římskokatolické, provedený vedlejším účastníkem, a rozvinula svou argumentaci obsaženou již v její ústavní stížnosti, že duchovním se v této církvi v souladu s kanonickým právem rozumí toliko osoba, která přijala svěcení, již může být pouze muž. Namítla, že vedlejší účastník nebyl oprávněn v základním dokumentu vymezit pojem „*duchovního*“ odlišně, než jak je tento pojem zakotven v kanonickém právu. Na podporu svého tvrzení poukázala rovněž na některé další vnitřní předpisy Církve římskokatolické, z nichž dovodila, že je-li pastoračním asistentem osoba bez kněžského svěcení, nemůže jít o „*duchovního*“, a zopakovala a

rozvinula závěr, že vedlejší účastník vykládá tento pojem v rozporu s vnitřními předpisy Církve římskokatolické. Mimo to zopakovala a zdůraznila i část své dřívější argumentace.

17. Toto nové vyjádření stěžovatelky zaslal Ústavní soud v souladu se zásadou *audiatur et altera pars* účastníkům a vedlejšímu účastníkovi. Práva vyjádřit se využil pouze vedlejší účastník, který zaslal Ústavnímu soudu svou repliku k vyjádření stěžovatelky. V ní zopakoval svou předchozí argumentaci, zejména absenci pravomoci orgánů veřejné moci vykládat vnitřní předpisy Církve římskokatolické a rovněž na výklad pojmu „*duchovní*“ v základním dokumentu, který dle jeho názoru zahrnuje i laiky, vykonávající stanovené duchovenské činnosti. K tomu poukázal rovněž na náplň činnosti pastoračních asistentů, včetně konkrétní náplně činnosti stěžovatelky coby pastorační asistentky, a uzavřel, že zjevně šlo o duchovenskou činnost. Vyzdvihl rovněž sebeomezení každé osoby, která dobrovolně navázala vztah s církví, a musela si tak být vědoma toho, že se vzdává určitých práv, která by jinak mohla uplatňovat v soukromoprávních vztazích. Jelikož tato argumentace nepřinesla žádné podstatně nové informace, k nimž by se stěžovatelka či ostatní účastníci řízení nemohli vyjádřit již v předchozím průběhu řízení či k nimž by nebyl jejich názor znám, Ústavní soud upustil od dalšího zasilání repliky vedlejšího účastníka stěžovatelce a ostatním účastníkům řízení, aby zabránil vzniku neodůvodněných průtahů.

18. Stěžovatelka zaslala Ústavnímu soudu dne 13. 8. 2017 ještě doplnění svého vyjádření, v němž dala Ústavnímu soudu na vědomí informace o vývoji souvisejícího řízení o zaplacení náhrady mzdy a připojila listinu označenou jako Doplnění tvrzení a důkazů žalobkyně ze dne 6. 8. 2017, kterou v tomto souvisejícím řízení zaslala soudu. Zároveň stěžovatelka v doplnění svého vyjádření vznesla námitku, že postupem Nejvyššího soudu došlo k nepřipustné změně judikatury v neprospěch stěžovatelky, a zopakovala některé své předchozí námitky. Ústavní soud po zvážení tohoto doplnění stěžovatelčiny argumentace dospěl k závěru, že toto není způsobilé ovlivnit rozhodnutí Ústavního soudu ve věci samé, a proto upustil od zaslání doplnění vyjádření stěžovatelky účastníkům řízení a vedlejšímu účastníkovi řízení, neboť tímto způsobem by došlo toliko k prodloužení řízení před Ústavním soudem bez toho, aby tím jeho rozhodnutí bylo ovlivněno.

V. Obecná východiska přezkumu Ústavním soudem

19. Pravomoc Ústavního soudu v řízení o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí orgánu veřejné moci je založena ustanovením čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky jen tehdy, jestliže tímto rozhodnutím došlo k zásahu do ústavně zaručených práv a svobod. Jakékoliv jiné vady takového rozhodnutí se nachází mimo přezkumnou pravomoc Ústavního soudu, a tomu je tak zapovězeno se jimi zabývat. Ústavní soud totiž nestojí nad ústavou, nýbrž stejně jako kterýkoliv jiný orgán veřejné moci podléhá povinnosti respektovat ústavně zakotvenou dělbu moci ve státě. Proto se musí důsledně vystríhat svévole a bedlivě dbát mezi svými pravomocí, svěřených mu ústavou. Jinak by popřel samotný smysl své existence jakožto soudního orgánu ochrany ústavnosti. V řízení o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí orgánu veřejné moci je tak Ústavní soud povinen vždy nejprve zkoumat, zda jsou ústavní stížností napadená rozhodnutí způsobilá k vlastnímu meritornímu přezkumu, tedy zda těmito

rozhodnutími vůbec mohla být porušena ústavně garantovaná práva či svobody stěžovatele.

20. Ústavní soud se ve své judikatuře již mnohokrát zabýval mezemi ochrany vnitřní autonomie církví a náboženských společností dle čl. 16 odst. 2 Listiny. Zásadně platí, že veškeré aktivity církví a náboženských společností, omezující se na vnitřní záležitosti (respektive spory z nich vzešlé), stojí mimo pravomoc obecných soudů. Do rozsahu vnitřní autonomie církví a náboženských společností čl. 16 odst. 2 Listiny výslovně vřazuje ustanovování duchovních, čemuž koresponduje i ustanovení § 4 odst. 3 zákona o církvích a náboženských společnostech, který tento rozsah upřesňuje tak, že kromě ustanovování duchovních do něj spadá i jejich odvolávání.

21. Ingerence veřejné moci do vzniku, změny či zániku služebního poměru duchovního vůči církvi, náboženské společnosti či jejich právními osobám je proto zásadně vyloučena (ať už je poměr mezi duchovním a jeho církví či náboženskou společností nazýván v souladu s jejími vnitřními předpisy jakkoliv; v dalším textu pro stručnost Ústavní soud bude používat souhrnně pojem „služební poměr duchovního“), a to včetně možnosti soudního přezkumu [srov. usnesení sp. zn. III. ÚS 136/2000 ze dne 31. 8. 2000 (U 30/19 SbNU 283 – všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná též na serveru <https://nalus.usoud.cz>), usnesení sp. zn. III. ÚS 2860/14 ze dne 13. 8. 2015, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 23. 9. 2008 ve věci Ahtinen proti Finsku, č. stížnosti 48907/99, či usnesení Evropského soudu pro lidská práva ze dne 30. 10. 2001 ve věci Dudová a Duda proti České republice, č. stížnosti 40224/98 – všechna zde uvedená rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva jsou dostupná na serveru <http://hudoc.echr.coe.int/>]. Tento závěr se přitom uplatňuje bez ohledu na to, z jakého důvodu je vznik, změna či zánik služebního poměru napadán [nález sp. zn. IV. ÚS 3597/10 ze dne 20. 10. 2011 (N 181/63 SbNU 101)].

22. Na druhé straně mimo tuto pravomoc nestojí ochrana právní jistoty a práv třetích osob, které s církvemi, náboženskými společnostmi či jejich právními osobami vstupují do právních vztahů [srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 2/06 ze dne 30. 10. 2007 (N 173/47 SbNU 253, 10/2008 Sb.), § 47 a § 49; usnesení sp. zn. IV. ÚS 1062/15 ze dne 23. 6. 2015, § 10]. Jde-li o zaměstnance církve, náboženské společnosti či jejich právními osobami, kteří nejsou duchovními, mohou tyto subjekty jako zaměstnavatelé vyžadovat po těchto zaměstnancích v určité přijatelné míře loajalitu, spočívající zejména v dodržování hodnot těmito subjekty vyznávaných, včetně chování v souladu s nimi v soukromém životě [srov. např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva (velký senát) ze dne 12. 6. 2014 ve věci Fernández Martínez proti Španělsku, č. stížnosti 56030/07, § 131; rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 23. 9. 2010 ve věci Obst proti Německu, č. stížnosti 425/03. § 49], nesmí však být zbaveni možnosti soudního přezkumu ukončení svého pracovněprávního vztahu k takovému subjektu v plné jurisdikci [srov. např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 23. 9. 2010 ve věci Schüth proti Německu, § 69; shodně i CHOCHOLÁČ, A. *Zákon o církvích a náboženských společnostech. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, komentář k § 4 odst. 3. In: ASPI (právní informační systém)].

23. Pro rozhodnutí nynějšího případu je tedy klíčovou otázkou, zda obecné soudy správně dovodily absenci pravomoci rozhodnout o stěžovatelčině sporu s vedlejším účastníkem, tedy zda se tento spor nalézá v mezích vnitřní autonomie církve dle čl. 16 odst. 2 Listiny. Jak ustáleně judikuje Nejvyšší soud, tato vnitřní autonomie se uplatňuje

bez ohledu na to, zda je duchovní k církevnímu subjektu či k subjektu náboženské společnosti v pracovněprávním poměru či zda jde o služební poměr duchovního [srov. např. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 702/2007 ze dne 11. 9. 2008 (Rc 61/2009), usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 628/2006 ze dne 6. 3. 2007, usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 4075/2011 ze dne 17. 10. 2012, usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 4074/2011 ze dne 30. 10. 2012 – všechna zde uvedená rozhodnutí Nejvyššího soudu jsou dostupná na serveru <http://nsoud.cz/>]. V některých rozhodnutích dokonce Nejvyšší soud dospěl k závěru, že specificky v Církvi římskokatolické nemůže duchovní vykonávat svou činnost v pracovněprávním poměru, nýbrž vždy ve služebním poměru duchovního, neboť kanonické právo tento vztah upravuje komplexně a zákoník práce se zde proto neuplatní (srov. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 304/2010 ze dne 9. 3. 2011, shodně KOLÁŘOVÁ, M. Služební poměr duchovních církví a náboženských společností. In: *Právní rozhledy*, 2011, č. 6, s. 213).

VI. Aplikace obecných východisek na nynější případ

24. Ústavní stížnost je důvodná, neboť napadenými rozhodnutími obecných soudů a řízeními jim předcházejícími bylo porušeno právo stěžovatelky na přístup k soudu zaručené ustanovením čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy a zároveň i její svoboda vyznání zaručená čl. 15 odst. 1 Listiny a čl. 9 odst. 1 Úmluvy.

A) K porušení čl. 36 odst. 1 Listiny

25. Odvolací soud dovedl ve sporu stěžovatelky s vedlejším účastníkem nedostatek pravomoci nalézacího soudu dle § 7 občanského soudního řádu proto, že právní vztah mezi nimi, na jehož základě stěžovatelka působila ve funkci pastorační asistentky, byl služebním poměrem k církvi. Nejvyšší soud ve svém napadeném rozhodnutí pak doplnil, že pro absenci pravomoci nalézacího soudu je nerozhodné, zda byla stěžovatelka duchovní Církve římskokatolické či nikoliv, neboť i kdyby nebyla, náplň její činnosti pro vedlejšího účastníka měla převážně duchovní povahu, a dle názoru Nejvyššího soudu se proto na sporný právní vztah uplatnila vnitřní autonomie církve dle § 4 odst. 1 zákona o církvích a náboženských společnostech bez ohledu na to, zda stěžovatelka byla duchovní či nikoliv.

26. Právní závěry odvolacího soudu i Nejvyššího soudu ve světle shora sub 20. až 22. východisek neobstojí. Odvolací soud přijal jako výchozí premisu, že mezi stěžovatelkou a vedlejším účastníkem byl služební poměr duchovního, ačkoliv z pozic stěžovatelky i vedlejšího účastníka je zřejmé, že mezi nimi bylo a je sporné, zda stěžovatelka byla duchovním Církve římskokatolické, či nikoliv. Toto posouzení má zcela zásadní dopad pro odpověď na otázku, zda ukončení právního vztahu stěžovatelky k vedlejšímu účastníkovi podléhalo pravomoci soudů v občanskoprávním řízení, neboť služební poměr duchovního může vzniknout pouze mezi duchovním podle vnitřních předpisů dané církve či náboženské společnosti a touto církví či náboženskou společností.

27. Argumentace Nejvyššího soudu pak zjevně příliš extenzivně vykládá vnitřní autonomii církví a náboženských společností, kdy i podle shora sub 22. uvedené judikatury Evropského soudu pro lidská práva do této vnitřní autonomie nelze bez dalšího vřazovat pracovněprávní vztahy církví a náboženských společností k osobám,

keré pro daný subjekt pracují nikoliv jako duchovní ve služebním poměru, ale jako zaměstnanci. Tomu ostatně odpovídá i znění ustanovení čl. 16 odst. 2 Listiny (jakož i § 3 odst. 4 zákona o církvích a náboženských společnostech), které vnitřní autonomii církví a náboženských společností v tomto ohledu omezuje právě toliko na ustanovování duchovních, nikoliv i na pracovněprávní vztahy s dalšími osobami. Oba obecné soudy se tedy dopustily ve vztahu ke stěžovatelce *denegationis iustitiae*, neboť nikterak neřešily otázku, zda stěžovatelka je duchovní dle vnitřních předpisů Církve římskokatolické, či nikoliv, přičemž jen a pouze při kladné odpovědi na tuto otázku by mohly dovodit absenci pravomoci nalézacího soudu dle § 7 občanského soudního řádu.

28. Odvolací soud proto měl tuto okolnost posoudit jako předběžnou otázku, neboť odpověď na ni není axiomaticky dána a obecné soudy se jí tedy měly zabývat. Pojem „*duchovní*“ má z hlediska práva dvě roviny – vnitřní, tj. týkající se vzájemných vztahů duchovního a jeho církve či náboženské společnosti, a vnější, týkající se vztahů duchovního ke třetím osobám a veřejné moci. Vnitřní rovina tohoto pojmu spadá v zásadě do vnitřní autonomie církve či náboženské společnosti a řídí se rovněž jejími vnitřními předpisy. Vnější rovina tohoto pojmu zahrnuje případy, v nichž realizace duchovní činnosti přesahuje toliko danou církev či náboženskou společnost, a v nichž tedy dochází k interakci se subjekty, stojícími vně, pro kteréžto případy právní řád předepisuje zvláštní úpravu.

29. Půjde zejména o výkon zvláštních oprávnění dle ustanovení § 7 zákona o církvích a náboženských společnostech a na ně navazující úpravu [např. církevní sňatek dle § 657 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů; státem uznaná povinnost mlčenlivosti v podobě zpovědního tajemství dle § 124 občanského soudního řádu, § 55 odst. 3 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů, § 96 odst. 3 zákona č. 280/2009 Sb., daňový řád, ve znění pozdějších předpisů, § 99 odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, § 368 odst. 3 věta druhá zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů; poskytování duchovní péče a podpory pacientům dle ustanovení § 28 odst. 3 písm. j) zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů; služba duchovních v ozbrojených silách dle § 43 zákona č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, ve znění pozdějších předpisů; poskytování duchovních služeb osobám ve výkonu trestu odnětí svobody dle ustanovení § 20 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, atd.].

30. Je tedy zřejmé, že ve vnější rovině je pojem „*duchovní*“ spojen s určitými zvláštními právy a povinnostmi přiznanými a uloženými právním řádem. Veřejná moc proto musí být schopna identifikovat, kterým konkrétním osobám tato práva a povinnosti náleží. Jak je uvedeno výše sub 21., ustanovování a odvolávání duchovních spadá do vnitřní autonomie církví, a tedy zvláštních práv a povinností přiznaných právním řádem duchovním se může dovolávat pouze taková osoba, jíž status duchovního náleží podle vnitřních předpisů dané církve či náboženské společnosti. Jinými slovy, vnější rovina pojmu „*duchovní*“ je vždy nerozlučně spjata s rovinou vnitřní.

31. K určení, kterým osobám podle vnitřních předpisů jednotlivých církví a náboženských společností náleží dle právního řádu České republiky zvláštní práva a povinnosti, slouží základní dokument. Ustanovení § 10 odst. 3 písm. g) zákona

o církvích a náboženských společnostech ukládá uvést v základním dokumentu každé církve či náboženské společnosti způsob ustanovování a odvolání duchovních a seznam jejich používaných označení (usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 331/06 ze dne 6. 3. 2008). Základní dokument každé církve či náboženské společnosti tak představuje jisté „kolizní rozhraní“ mezi vnitřní autonomií v ustanovování jejich duchovních a jeho vnějšími důsledky při interakci s třetími subjekty, tedy mezi vnitřní a vnější rovinou pojmu „*duchovní*“.

32. Základní dokument v čl. X. bod 2 vymezuje pojem duchovního tak, že pod něj spadají i „*Ostatní osoby vykonávající duchovenské služby*“, jako jejichž příklad explicitně uvádí i pastoračního asistenta. Mezi stěžovatelkou a vedlejším účastníkem nebylo sporné, že stěžovatelka fakticky vykonávala činnost pastorační asistentky tak, jak je její obsah ustáleně vymezen uvnitř Církve římskokatolické. Stěžovatelka ani nerozporovala, že pastorační asistent je v základním dokumentu mezi duchovní zařazen. Argumentace stěžovatelky však směřuje k závěru, že zařazení pastoračního asistenta mezi „*duchovní*“ pro potřeby základního dokumentu je v rozporu s kanonickým právem.

33. Vedlejší účastník naopak snáší argumenty jednak pro závěr, že vymezení okruhu duchovních v základním dokumentu spadá do rozsahu církevní autonomie, jednak pro závěr, že i v souladu s kanonickým právem pastoračního asistenta lze považovat za duchovního. Stěžovatelka i vedlejší účastník se ve svých podáních Ústavnímu soudu tedy domáhají určitého (pro sebe příznivého) výkladu kanonického práva. Jak Ústavní soud již v minulosti rozhodl, žádný orgán veřejné moci k takovému výkladu nemá pravomoc (srov. usnesení sp. zn. I. ÚS 1240/09 ze dne 26. 11. 2010), neboť výklad vnitřních předpisů církví či náboženských společností náleží do oblasti jejich vnitřní autonomie a princip světského státu (čl. 2 odst. 1 Listiny) zabráňuje orgánům veřejné moci v tom, aby do této oblasti zasahovaly. V tomto ohledu dává tedy Ústavní soud zapravdu vedlejšímu účastníkovi, tvrdí-li, že obecné soudy nejsou oprávněny kanonické právo vykládat, z čehož ovšem plyne, že se ani vedlejší účastník nemůže domáhat určitého výkladu pojmu „*duchovní*“ obecnými soudy, natož Ústavním soudem.

34. Zákaz interpretace norem vnitřních předpisů církví a náboženských společností ovšem ještě neznamená zákaz jejich aplikace. Ačkoliv tedy obecným soudům bylo zapovězeno samostatně normy kanonického práva vykládat, měly v rámci dokazování povinnost zjistit, jaký je význam pojmu „*duchovní*“ uvnitř Církve římskokatolické, resp. poskytnout účastníkům řízení možnost navrhnout k tomu důkazy. Tím v žádném případě není řečeno, že by obecné soudy měly pravomoc přezkoumávat, zda orgány církví či náboženských společností správně interpretovaly normy svých vnitřních předpisů a na základě této interpretace je správně aplikovaly, nýbrž pouze to, že obsahuje-li norma českého právního řádu pojem, jehož obsah je vyplněn vnitřním předpisem církve či náboženské společnosti, musí obecné soudy užít takový výklad, který je za správný považován k tomu příslušným orgánem či jehož je dosaženo příslušným postupem uvnitř dané církve či náboženské společnosti.

35. Základní dokument je přitom sice primárním, nikoliv však výlučným východiskem. V případě, že žádný účastník občanskoprávního soudního řízení sporného nezpochybnuje, že určité osobě status duchovního dle vnitřních předpisů církve či náboženské společnosti svědčí, nemá obecný soud povinnost přezkoumávat, zda je

zařazení určité kategorie duchovní osoby do základního dokumentu v souladu s těmito vnitřními předpisy či nikoliv. Pokud však status duchovního určité osoby v řízení před obecnými soudy zpochybněn je, nemůže soud tuto pochybnost vyvrátit pouhým odkazem na základní dokument. Registrace církve a náboženské společnosti totiž nemá konstitutivní povahu [srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 2/06 ze dne 30. 10. 2007 (N 173/47 SbNU 253, 10/2008 Sb.)], a tedy konstitutivní povahu nemůže mít ani základní dokument.

36. Základní dokument nadto nesmí být v rozporu s vnitřními předpisy církve či náboženské společnosti (KŘÍŽ, J. *Zákon o církvích a náboženských společnostech. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2010. Komentář k § 10 odst. 3). Nelze se tak ztotožnit se závěrem, že orgány veřejné moci sice nesmí vykládat vnitřní předpisy církve či náboženské společnosti, ale že mohou vykládat základní dokument s účinky navenek, neboť tím by obsah vnější roviny pojmu „*duchovní*“ byl určen veřejnou mocí autonomně a nemohl by tak plnit svou funkci (srov. níže sub 38.).

37. Jak ostatně Ústavní soud uvedl sub 30., obsah pojmu „*duchovní*“ v právním řádu je odvozen od obsahu tohoto pojmu ve vnitřních předpisech církve či náboženské společnosti. To neznamená, že by se tyto dvě roviny vždy musely u jedné osoby krýt. Nic nebrání církvi či náboženské společnosti, aby jako „*duchovní*“ ve vztahu k třetím subjektům označila pouze některé z osob, které mají status duchovních osob uvnitř dané církve a náboženské společnosti. Zároveň ovšem není možno, aby ve vztahu k třetím osobám ve statusu duchovního vystupovala osoba, která tohoto statusu nepožívá uvnitř dané církve či náboženské společnosti. I to je totiž důsledkem skutečnosti, že vnější rovina pojmu „*duchovní*“ vyplývá z jeho vnitřní roviny. Právní řád ve vnější rovině tohoto pojmu (viz příkladný výčet sub 29.) nepřiznává zvláštní práva a povinnosti duchovním samoučelně, ale proto, aby splnil své závazky chránit náboženskou svobodu zaručenou čl. 16 Listiny jak tohoto duchovního, tak i osob, vůči nimž duchovní činnost vyvíjí.

38. Tyto závazky mají přitom nejen negativní (tj. do náboženské svobody nezasahovat), ale i pozitivní povahu (srov. např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 3. 2. 2011 ve věci Siebenhaar proti Německu, stížnost č. 18136/02, § 38), čemuž odpovídá i struktura katalogu zvláštních oprávnění dle § 7 zákona o církvích a náboženských společnostech. Stát je tedy povinen činit i určitá opatření k funkčnímu umožnění činnosti duchovního, kterou může vykonávat pouze osoba, která je duchovním podle vnitřních předpisů dané církve či náboženské společnosti, neomezuje se tedy pouze na povinnost nezasahovat. Poskytnutí zvláštních práv a uložení zvláštních povinností duchovního právním řádem takové osobě, uvedené v základním dokumentu církve či náboženské společnosti, která duchovním není podle jejích vnitřních předpisů, a která tedy není způsobilá aktivně realizovat činnost duchovního, by proto odporovalo smyslu těchto závazků.

39. Jen *ad marginem* Ústavní soud doplňuje, že případ stěžovatelky je specifický tím, že pastorační asistentku základní dokument uvádí jako příklad funkce spadající do výčtu ostatních osob vykonávající duchovenskou činnost. Tento výčet však není uzavřený, a tedy závěr o tom, že jeho obsah je pro obecné soudy zcela nepřezkoumatelný, by vyloučil jakoukoliv soudní ochranu všech osob, které pro Církev římskokatolickou vykonávají činnost na základě funkce či postavení, které v tomto výčtu výslovně uvedeny nejsou, o němž však tato církev v řízení prohlásí, že jde o

činnost duchovenskou. Ostatně zákon o církvích a náboženských společnostech rozlišuje pojmy „duchovní“ a „laický“ pracovník [viz § 6 odst. 3 písm. a) zákona o církvích a náboženských společnostech].

B) K porušení čl. 15 odst. 1 Listiny

40. Stěžovatelka ve své ústavní stížnosti rovněž namítala, že ji nelze považovat za duchovní, neboť v souladu s ustanovením § 2 odst. 4 zákona o církvích a náboženských společnostech, jakož i s právem kanonickým, musí duchovní Církve římskokatolické se svým ustanovením souhlasit. Ačkoliv tak stěžovatelka výslovně neoznačila čl. 15 odst. 1 Listiny či čl. 9 odst. 1 Úmluvy, obsahuje její argumentace materiálně námitku zásahu do její svobody vyznání tím, že obecné soudy nakládaly se stěžovatelkou jako s duchovní Církve římskokatolické, s čímž stěžovatelka nesouhlasila a proti čemuž naopak po celou dobu řízení brojila.

41. I tato námitka stěžovatelky je důvodná. Přináležitost jednotlivce k duchovnímu či řeholnímu stavu je vždy součástí tzv. *fori interni*, tedy vnitřního přesvědčení člověka, jehož ochrana spadá pod čl. 15 odst. 1 Listiny a má absolutní povahu [srov. JÄGER, P. In: WAGNEROVÁ, E. a kol., *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha. Wolters Kluwer, 2011. Komentář k čl. 15 a k čl. 15 odst. 1. In: ASPI (právní informační systém)]. Stěžovatelka se tak nemohla stát duchovní proti svojí vůli. Obecné soudy se touto námitkou vůbec nezabývaly, ačkoliv vzaly za prokázané, že stěžovatelka uzavřela s vedlejším účastníkem jako zaměstnavatelem pracovní smlouvu na dobu určitou na výkon funkce pastorační asistentky, z níž však nikterak nevyplývá, že by si stěžovatelka byla být jen vědoma toho, že se tím má stát duchovní Církve římskokatolické.

42. Je sice pravdou, že stěžovatelka byla do funkce pastorační asistentky i opakovaně ustanovena. Tak se však, alespoň podle skutkového stavu zjištěného obecnými soudy, jenž nemůže Ústavní soud přezkoumávat, stalo v roce 1998, tedy čtyři roky před uzavřením pracovní smlouvy, a v roce 2006, tedy čtyři roky po uzavření pracovní smlouvy. Tato ustanovení však měla povahu jednostranného právního úkonu, přičemž ani v nich, ani v pracovní smlouvě není žádná zmínka o tom, že by stěžovatelka vstupovala do stavu duchovního, že by s tímto vstupem dobrovolně souhlasila či alespoň že by tím byla pracovní smlouva mezi stěžovatelkou a vedlejším účastníkem jakkoliv dotčena. Obecné soudy se přitom vůbec nevyjádřily k tomu, z čeho tento souhlas dovodily.

43. Ústavní soud poukazuje na kvintesenční význam dobrovolného souhlasu se vstupem do duchovního stavu, neboť ten je jednak předpokladem zachování ochrany stěžovatelčiny svobody vyznání, jednak je však i relevantním právním důvodem pro omezení možnosti dovolávat se soudního přezkumu otázek vzniku, změny či zániku služebního vztahu duchovního [srov. CHOCHOLÁČ, A. *Zákon o církvích a náboženských společnostech. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, komentář k § 4 odst. 3. In: ASPI (právní informační systém)]. Obecné soudy se tedy na jednu stranu dopustí porušení svobody vyznání duchovního a vnitřní autonomie jeho církve či náboženské společnosti, přezkoumají-li vznik jeho služebního poměru, jestliže se dotčený duchovní dobrovolně vzdal vstupem do duchovního stavu v této oblasti ochrany moci soudní; na druhou stranu se však zrovna tak dopustí porušení svobody

vyznání osoby, která se této ochrany dobrovolně nevzdala, a obecné soudy jí přesto odeprou meritorní přezkum.

44. Vzhledem k mimořádným právním dopadům vstupu do duchovního stavu proto souhlas dotčené osoby s tímto vstupem nesmí být toliko konkludentní. Výslovně v něm nemusí být obsažen souhlas se vzdáním se soudní ochrany ve věcech služebního poměru duchovního, případně jednotlivě se všemi dalšími právními důsledky, které s sebou uzavření tohoto poměru nese. Souhlas se vstupem do duchovního stavu však musí být učiněn takovým způsobem, který nevzbuzuje žádné pochyby o tom, že dotčená osoba tak činí skutečně vědomě a svobodně. Jen tímto způsobem je možno vyvážit ochranu vnitřní autonomie církve či náboženské společnosti před ingerencí veřejné moci na straně jedné a ochranu svobody vyznání jednotlivce před nedobrovolnou participací v duchovním či řeholním stavu a související ztrátou ochrany práv obecnými soudy.

45. Ústavní soud není oprávněn k nahrazování činnosti obecných soudů. Jelikož obecné soudy, zejména odvolací soud, dosud nevyzvaly strany k tvrzení skutečností a označení důkazů, na jejichž základě by bylo možno zjistit, zda stěžovatelka souhlasila výslovně se svým ustanovením do stavu duchovního Církve římskokatolické, či nikoliv, nelze jakkoliv předjímat rozhodnutí obecných soudů v této věci. Skutková zjištění provedená obecnými soudy však přinejmenším vyloučila účelovost této námitky ze strany stěžovatelky. Naopak skutečnost, že jediný relevantní stěžovatelčin obsah vůle byl vyjádřen v pracovní smlouvě (resp. i v dodatcích k ní, které se však týkaly pouze prodloužení doby trvání této smlouvy), v níž absentuje jakákoliv zmínka o vstupu do duchovního stavu, přenesl důkazní břemeno k prokázání souhlasu stěžovatelky s tímto vstupem na vedlejšího účastníka.

VII. Závěr

46. Tím, že obecné soudy dovodily absenci své pravomoci rozhodnout spor mezi stěžovatelkou a vedlejším účastníkem, aniž by zjišťovaly, zda stěžovatelka byla v souladu s vnitřními předpisy Církve římskokatolické duchovní této církve či nikoliv, ačkoliv tato skutečnost byla rozhodná pro posouzení, zda v dané věci je dána pravomoc soudů v občanskoprávním řízení dle ustanovení § 7 občanského soudního řádu, a stěžovatelka tvrdila, že duchovní této církve není, dopustily se odmítnutí spravedlnosti a porušily její právo na přístup k soudu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

47. Současně tím porušily i stěžovatelčinu svobodu vyznání zaručenou čl. 15 odst. 1 Listiny a čl. 9 odst. 1 Úmluvy, neboť nijak nepřezkoumávaly, zda stěžovatelka vůbec dala platný souhlas se svým ustanovením duchovní Církve římskokatolické, ačkoliv skutkový stav zjištěný po doplnění dokazování odvolacím soudem o tomto zavdával tak silný důvod k pochybnostem, že bylo na vedlejším účastníkovi, aby je vyvrátil. Obecné soudy tak přisoudily stěžovatelce duchovní stav, ačkoliv tato v řízení vyjadřovala opačnou vůli, aniž se zabývaly tím, jestli stěžovatelka do tohoto stavu skutečně patřila.

48. V následujícím řízení před obecnými soudy bude proto jejich úkolem provést dokazování za účelem zjištění, zda stěžovatelka měla na základě vnitřních předpisů Církve římskokatolické postavení duchovní osoby této církve, v kterémžto případě jejich pravomoc k meritornímu rozhodnutí jejího sporu s vedlejším účastníkem dána není, nebo zda toto postavení neměla, v kterémžto případě je jejich povinností spor

projednat meritorně, respektive meritorně přezkoumat rozhodnutí soudu prvního stupně. Správný výklad těchto vnitřních předpisů tedy obecné soudy musí učinit předmětem dokazování.

49. Jelikož Ústavní soud shledal v napadených rozhodnutích a v řízení jim předcházejícím porušení ústavně zaručeného práva stěžovatelky na přístup k soudu dle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy, jakož i její svobody vyznání dle čl. 15 odst. 1 Listiny a čl. 9 odst. 1 Úmluvy, zrušil obě napadená rozhodnutí dle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, a to v neveřejném jednání bez přítomnosti účastníků řízení.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 30. srpna 2017

Jan Filip
předseda senátu